

REPERCUSIUNEA CONVENȚIEI AARHUS ASUPRA REGLEMENTĂRII ACTIVITĂȚILOR NUCLEARE ȘI RADIO- LOGICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

A. BUZDUGAN, director,

Agenția Națională de Reglementare a Activităților Nucleare și Radiologice,
Ministerul Mediului al Republicii Moldova

Summary. *In the article are presented certain common subjects of the Aarhus Convention and different International Treaties, Conventions or Agreements on nuclear field. Also are showed approved on the government level measures for implementation of safe activity with ionising radiation sources in the Republic of Moldova, involve transportation of radiation sources, management of radioactive waste, in good compliance with EU regulations.*

Problemele de mediu sunt cel mai bine tratate cu participarea tuturor cetățenilor. La nivel național, fiecare individ trebuie să aibă acces adecvat la informații privind mediul, informații deținute de către autoritățile publice, inclusiv referitor la activități în comunitățile lor privind materialele periculoase, precum și oportunitatea de a participa la procesele decizionale. Statele membre facilitează și încurajează sensibilizarea opiniei publice și participarea cetățenilor prin diseminarea informației pe scară largă. Accesul efectiv și nestingherit la procedurile judiciare și administrative, inclusiv căile de atac și remediere, trebuie de asemenea să fie asigurat...

Din Principiul al 10-lea, Declarația de la Rio

Deși este lansată ca regională, pe continentul european, Convenția Aarhus, în temeiul obiectivelor, poate fi considerată de importanță globală, desfășurând Principiul al 10-lea al Declarației din iunie 1992 de la Rio, privind mediul și dezvoltarea.

Așadar, **Convenția Aarhus se referă la accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului.** Problema accesului la informație, deși este un drept fundamental, consimțit în constituțiile multor țări, nu se respectă totdeauna, în special la informarea transparentă, operativă privind starea mediului înconjurător. Dreptul la informație se menționează într-un set de convenții și tratate de profil, în legislația multor țări prin legi sau hotărâri de guvern privind transparența procesului decizional. Prin însăși esența sa, Convenția Aarhus poate fi atribuită la convenții-cadru din domeniul protecției mediului, anume privind accesul la informații și participarea societății civile la

procesul legislativ-normativ respectiv. Este datoria tuturor ca Convenția Aarhus să devină cât mai curând posibil o Convenție universală, ce ar impune mecanisme transparente de obligativitate și responsabilitate a țărilor membre în caz de nerespectare a diseminării informației privind protecția mediului, de eventual impact asupra mediului în rezultatul aplicării noilor tehnologii sau unor incidente (accidente) tehnogene.

Dezvoltarea societății nu poate fi acceptată în detrimentul mediului prietenos tuturor speciilor existente de pe Terra.

Drept exemplu elocvent de tănuire de către autorități a informației, ce a condus pe întreg continentul european la prejudicii, greu de subestimat, mediului, populației, a fost accidentul de la centrala nucleară electrică de la Cernobîl din anul 1986. Acest fapt, pe lângă iradierea

nejustificată, a cauzat și mai grav, disconfort psihologic, social pentru sute de mii de oameni, și, în consecință, le-a deteriorat irecuperabil sănătatea. Exemplu contrariu, fiind informarea relativ transparentă (excepând detalii, ce trebuiau confirmate prin măsurători adiționale, deseori inaccesibile în timp scurt din considerente de securitate etc.) privind starea mediului în rezultatul accidentului de la centrala nucleară electrică de la Fukushima din anul curent. Aceasta a permis luarea de măsuri adecvate pentru protejarea maximă a populației și lucrătorilor. Statistica denotă că există totdeauna o probabilitate de catastrofă tehnogenă, și în acest caz informarea la timp a societății, autorităților va permite salvarea vieților oamenilor, minimalizarea repercusiunilor nefaste asupra mediului ambiant.

Convenția Aarhus recunoaște dreptul fundamental al cetățeanului la un mediu prietenos existenței. În această ordine de idei, convenția garantează cetățeanului alte drepturi conexe domeniului mediului ambiant cum ar fi:

- **dreptul de a fi informat:** în cazul nostru despre starea componentelor mediului ambiant: apei, aerului, solului, nivelului radiației de fond etc. Ne referim inclusiv la

dreptul de a cunoaște inofensivitatea activităților nucleare sau radiologice permise, strategii, programe, legislație și acte normative din domeniu;

- **dreptul de participare:** în cazul nostru consultarea obligatorie la faza incipientă, nu numai cu autoritățile publice centrale, organizații de suport tehnico-științific, dar și cu societatea civilă, agenții economici cei mai cointeresați, privind elaborarea de noi proiecte de acte legislative, normative, strategii, programe din domeniul activităților nucleare și radiologice;

Prin aceste acțiuni din timp se asigură premise reale, nu declarative, de pregătire și participare a societății civile la actul formării cadrului legislativ respectiv. Pentru o participare activă la acest proces, cetățeanului îi este garantat accesul nelimitat la orice informație din domeniu, care nu cade sub incidența parafei de acces restricționat. Conform Convenției Aarhus, țările-părți sunt obligate să asigure condiții pentru participarea societății civile la elaborarea oricăror planuri, strategii, concepții, etc. conexe direct sau indirect mediului ambiant. Acceptarea sau neacceptarea argumentată a propunerilor parvenite de la societatea civilă trebuie să fie reflectate transparent în tabelele de divergențe, în mass-media etc.

- **dreptul la justiție:** conform dreptului general nu este obligatoriu ca cetățeanul să fie afectat sau să aibă interes pentru a apela la justiție. Este suficient să aibă interes pentru apelare la justiție în încălcarea dreptului la un trai într-un mediu favorabil sau de a primi orice informație din domeniu. În același timp statul este obligat să asigure ca acest drept la justiție să fie financiar suportabil de cetățean.

Luând în considerare că activitățile nucleare și radiologice aduc beneficii inestimabile multor

domenii de activități în Republica Moldova, cum ar fi medicina, cercetarea, dar și, că în caz de non-conformare cerințelor securității nucleare și radiologice, radioprotecției pot genera prejudicii ireparabile sănătății omului, mediului ambiant, patrimoniului, că sunt și angajamente din Convenții și Tratatate ale ONU, ale Agenției Internaționale pentru Energia Atomică la care suntem parte, statul este obligat să:

- țină evidența strictă a materialului nuclear, a surselor de radiații ionizante din țară;
- asigure un cadru legislativ și normativ conform standardelor internaționale de autorizare a activităților nucleare și radiologice;
- asigure controlul și supravegherea de stat a conformării agenților economici cadrului legal existent;
- asigure protecția fizică a materialelor nucleare și surselor de radiații cu activități înalte;
- asigure dispunerea și păstrarea în siguranță a deșeurilor radioactive;
- ia măsuri și să informeze cetățenii în caz de incidente sau accidente radiologice, nucleare în țară sau în țările limitrofe, care pot afecta nemijlocit populația;
- raporteze către organismele internaționale abilitate despre starea lucrurilor, conform prevederilor angajamentelor internaționale;
- monitorizeze starea mediului privind poluarea cu radionuclizi, dozele individuale ale pacienților, lucrătorilor angajați, ș. a.;

Pentru aceste scopuri (excepând ultimul alineat), în temeiul Legii nr. 111-VI din 11 mai 2006 (Privind desfășurarea în siguranță a activităților nucleare și radiologice), a fost creată prin Hotărârea Guvernului nr. 328 din 23 martie 2007 Agenția Națională de Reglementare a Activităților Nucleare și Radiologice (în continuare ANRANR) a Ministerul Mediului, în calitate sa de autoritate centrală de specialitate și organ unic de reglementare în domeniul nuclear și radiologic. Activitățile ANRANR sunt axate conform stipulațiilor statutare menționate în alineatul precedent, dar și pentru monitoriza-

rea implementării a 11 Convenții și Tratatelor Internaționale din domeniu, la care suntem parte. Actualmente, toate proiectele de acte legislative și normative elaborate de ANRANR și înaintate pentru aprobare în modul stabilit, sunt acțiuni de transpunere a cadrului legislativ și normativ comunitar din domeniu (Euroatom), care constituie 8 directive, 12 regulamente și 2 decizii. Evident, pentru transpunerea acestor acte comunitare în cadrul legislativ național, este necesară conjugarea eforturilor nu numai ale ANRANR, dar și ale Ministerului Sănătății, Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale, luând în considerare că o parte a directivelor se referă la diverse aspecte directe sau indirecte privind protecția sănătății persoanelor fizice împotriva radiațiilor ionizante.

La faza elaborării proiectelor de acte normative și legislative ANRANR ține cont și de prevederile Convenției Aarhus și a consultat operatorii, confederațiile naționale ale sindicatelor, ONG-urile de profil, a publicat transparent deciziile de inițiere a elaborării proiectelor, însăși proiectele elaborate pe pagina

web a Ministerului Mediului. Astfel, este deja constituit Registrul Național (forma electronică) al surselor de radiații ionizante din republică și al persoanelor fizice și juridice autorizate. A fost efectuată inventarierea totală a surselor de radiații ionizante din țară, cu atribuirea marcării specializate. Sunt elaborate cerințe generale pentru autorizarea activităților nucleare și radiologice, controlul și supravegherea de stat. Toate sursele de radiații ionizante au fost clasificate conform standardelor AIEA, în funcție de activitatea sursei. În prezent sunt înaintate propuneri la Codul Contravențional al Republicii Moldova pentru aducerea în corespundere a sancțiunilor preconizate cu gravitatea neconformității la legislația curentă. Cu susținerea ONG-urilor au fost organizate seminare regionale (Chișinău, Bălți, Edineț) pentru familiarizarea operatorilor cu cerințele legale ale organului de reglementare.

Este necesar de menționat că există și alte acte comunitare (ne-Euroatom) tangente la activitățile nucleare și radiologice. Vorbim în prezent despre Directiva Consiliului 97/11/EC din 3 martie 1997 de amendare a Directivei 85/337/EEC, Directiva 2001/42/EC a Parlamentului European și a Consiliului din 27 iunie 2001 privind evaluarea impactului asupra mediului al unor proiecte publice sau private se referă și la astfel de activități specifice pentru Republica Moldova, cum ar fi dispunerea și păstrarea îndelungată a deșeurilor radioactive. În mod similar, aceste activități sunt cuprinse și de prevederile Convenției Espoo (evaluarea impactului asupra mediului în contextul transfrontalier) cu Protocolul de la Kiev din 21 mai 2003, dar și în context mai general de Convenția Aarhus. Directiva Consiliului 98/83/EC din 3 noiembrie 1998 privind calitatea apei pentru consumul cetățenilor (stabilirea dozei maximal ad-

misibile pentru apa potabilă de 0,1 mSv/an (exceptând tritiul, pentru care este admisă limita de 100Bq/l, potasiul-40, radonul și descendenții acestuia), care poate fi important pentru unele zone cu radioactivitatea naturală, sau rezultat al activității umane, mai ridicată.

Desigur, astfel de domeniu specific de activități, cum este managementul deșeurilor radioactive, este reglementat la nivel internațional de o convenție aparte, cum ar fi Convenția Comună privind Managementul în Siguranță al Combustibilului Nuclear Ars și Deșeurilor Radioactive, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova, la inițiativa ANRANR, prin Legea nr. 111-XVIII din 18 decembrie 2009. Pentru asigurarea îndeplinirii angajamentelor, ce reies din această Convenție Comună importantă, a fost elaborat de ANRANR și promovat, prin Hotărârea Guvernului nr. 388 din 26 iunie 2009, Regulamentul privind managementul deșeurilor radioactive. Acest Regulament a luat în considerare nu numai principiile și obligațiile ce reies din Convenția Comună, dar și din standardele de specialitate ale Agenției Internaționale pentru Energia Atomică, Directiva 92/3 Euroatom, Decizia Comisiei 93/552 Euroatom. În prezent există un proiect de act normativ național privind transportarea materialelor radioactive.

Analiza convențiilor internaționale din domeniul nuclear și radiologic, în special a Convenției cu privire la notificarea rapidă a unui accident nuclear, Convenției cu privire la asistența în caz de accident nuclear sau urgență radiologică, Convenției privind răspunderea civilă pentru daune nucleare, Legii nr. 111-XV din 11.05.2006, Hotărârilor Guvernului privind aprobarea unui set de regulamente din domeniu, menționăm existența practic în toate a necesității informării operative a autorităților, societății privind eventualele sau existentul impact negativ al utilizării necorespunzătoare a surselor de radiații ionizante și luării de măsuri operative de preîntâmpinare sau diminuare a consecințelor.